

MARTON LÁSZLÓ TÁVOLODÓ

Hány bratanki!

BEVEZETÉS A LENGYEL VILÁGZENÉBE

Ha kedvünk szottyán nekivágni a lengyel világzenének, akkor két kályhától indulhatunk. Az egyik tüze a XIX. század nemzeti függetlenségi mozgalmainak romantikájában ég, amikor is az etnográfus Oskar Kolberg a talpára szegezte az országot, hogy számba vegye a népdalokat és táncokat (melyek közül a mazurkákat még az úri közönséghez is eljuttatta Chopin). De másfél évszázadnyi útra most nem lévén időnk, átugorjunk a XX. század nagyobbik felét, és inkább a hatvanas évek nemzetközi népzenei revival mozgalmától startolunk. Mely ugye Lengyelországot sem hagyta érintetlenül. Egyrészt (és alighanem a magyarországi hatására), Varsóban is beindult a táncház (Dom Tanca), másfelől meg egy csomó új, kortárs vagy városi népzenei játszó együttes alakult. A tradicionális népzenenek ugyanis csak az ország egyes tájegységein élt a hagyománya, főleg a Tátra, Podhale körül. (Ahol, érdekes módon, komolyabb rokonságot tanúsított az ukrainai vagy erdélyi, mint a Tátrán túli lengyel népzeneikkel.)

A podhaleiek vonószenekekarok, egy szóló- és két másodhegedűvel, illetve azzal a három húros csellóval, ami a basszust tolja bazy néven. Tüzes és vad és pörgő tempójú menyegzői tánczene az övéké, jobbára férfi énekessel, és irdatlan mennyiségű vodkával. A leghíresebb podhalei vállalkozást a Trebunie család jegyzi, a családfő Władysław Trebunie-Tutki és gyermekei, Krzysztof és Anna. Eddig közel harminc lemezt készítettek, és ők robbantottak elsőként a nemzetközi színtéren, a jamaicai Twinkle Brothersszel közös *Higher Heights* című albumukkal (1992). Azon a hegyi vonósmuzsika és a reggae olyan könnyedén értett szót, mintha együtt cseperedtek volna fel, és nincs ez másképp azóta sem. (Így közösen előbb a '94-es *Come Back Twinkle To Trebunie Family* albummal repetáztak, 2008-ban pedig *Songs Of Glory* címmel készítették aranylemezt.)

A reggae-nek persze egyébként is komoly múltja van Lengyelországban. Kelet-Európában sehol másutt nem eresztett hasonlóan vaskos gyökeret – olyan társaságok jóvoltából, mint a Brygada Kryzys, a R. A. P. (Reggae Against Politics) vagy a Budka. A hetvenes-nyolcvanas évek reggae-bandái elsősorban a punkkultúrához kötődtek, de később – dubbal és elektronikával dúsítva – a világzenét is elárasztotta egy reggae-hullám. *Polska Rootz* címmel 2009-ben meg is jelentetett ebből egy kimondottan erős kompilációt a berlini Eastblook Music, felsoroztatva az Orkiestra Świętego Mikołaját, a Zakopowert, a Vavamuffint, a Warsaw Village Bandet, a Strachy Na Lachyt, a Trebunie-Tutkit, a Habakukot és másokat. Egy remixszel még Kayah, az egyes számú diva is képviseltette magát, de őt inkább a Goran Bregovic-tyal közös *Kayah i Bregovic* albumáért (1999) kell szeretnünk. (Ugyancsak 2009-ben hozta tető alá *Day By Day* című korongját a Rastasize a jamaicai Kingstonban, olyan reggae-guruk közreműködésével, mint Sly Dunbar és Robbie Shakespeare. Sajnos, ez nem került a köztudatba, pedig hibátlan.)

A Polska Rootz szereplői közül a Zakopower és a Warsaw Village Band hazánkat is megjárta már. Az előbbi kétszer is a szívünkbe lopta magát, és korántsem csak a *Gyöngyhajú lány* feldolgozásával. Hanem mert tényleg elképesztő, ahogy ez a zakopanei társaság a hegyi levegőt megfajlíja az elektronikus klubzenéekkel. A hagyományos négy vonósnégyes és DJ-k egészítik ki, és olyan intenzitással húzzák-ütik, akár a leghúzósebb rockbanda. 2005-ben az énekes Sebastian Karpel alapította a zenekart, és taroltak is azonnal, a lemezipiacon a *Musichal* című albummal, előben pedig az Opoli és a Top Trendy Fesztiválok, besöpörve a legjobb koncertzenekarnak kijáró díjat. (Azóta még két korongot tettek az asztalra: 2007-ben *Na Siedem*, tavaly pedig *Boso* címmel.)

A „következő nemzedék hagyományát” ápolja a tizenöt éve alakult Warsaw Village Band is, cimbalommal, tekerővel, hegedűvel, csellóval, dobbal és hallatlanul erős énekkel, továbbá DJ-kkel meg elektronikával. „Emlékezz a múltadra, de engedd a jövőben élni” – idézik Grammy-díjra jelölt *Uprooting* című albumuk mottójaként a Burning Speart, és ez nem csak duma. A fő csapás iránya a tranz, és kimondottan jó úton járnak afelé – különben nem kaptak volna meghívást a Roskilde Fesztiválra, és a BBC Radio3 legjobb új zenekarnak kijáró díját sem zsebelhették volna be 2004-ben. Lemezzel 2009-ben jelentkeztek utoljára (*Infinity*), de már csak hetek kérdése, hogy megjelenjen a *Nord* című, melyet a legendás svéd Hedningarna közreműködésével vettek fel.

Varsóról most ennyit, lássuk inkább Krakkót, mert az több misét is megér. Sok barátunk van ott, így például a Motion Trio, mely szinte a megalakulása óta a világ egyik legrangosabb harmonikazenekara. 1996-ban Janusz Wojtarowicz hozta össze, két zeneakadémista társával. Gyerekkoruk óta harmonikáztak mindhárman, és nem akarták alább adni, mint hogy úgy szólaljanak meg, ahogy előttük még senki sem. Jó lóra tettek. Már 2000-ben ők kapták a Penderecki kamarazenei verseny nagydíját trió kategóriában, az első lemezük (*Pictures*) pedig az év albuma lett. Nem kellett sok, két-három éven belül levették a fél világot a lábáról, de bármily rangos koncertterembe hívták őket, nem mulasztották el, hogy szabadidejükben kihúzzanak utcamuzsikálni is, mint odahaza, a Florianska út és a piactér sarkán. Játszanak mindent, a súlyosabb rockos csapásoktól a törékeny mediterrán dallamokig, a Trabantok pöfögésétől a legdrámaibb tangóig, továbbá – a legutóbbi, *Brahms and Liszt and...* című albumukon – magyar táncokat és rapszódíát. Egy másikon pedig Greenway-filmzenéket Michael Nyman társaságában (*Michael Nyman & Motion Trio*).

Aztán itt van a Kroke, melyet húsz éve ugyancsak három krakkói zeneakadémista alapított. Ők a klezmer, a dzsessz és a kortárs kamarazene összeboronálásában utaznak. Kezdetben a hagyományosabb klezmer volt a döntő (lásd *Trio* vagy *Eden* című albumaikat), de hamarosan megteremtődött a maguk egészen sajátos hangja, melynek mélyéről ha fel is bukkan a jiddis menyegzői muzsika, utána messzire száll bármiféle stílári vagy földrajzi határtól. Az utóbbi években a hegedű-bőgő-harmonika hármasa egy ütőssel bővült, és a tradicionális darabokat kiszorították a sajátok (*The Sound of the Vanishing World*, *Ten Pieces to Save the World*, *Seventh Trip*), de ez sem vált kárukra, sőt. Dolgoztak a Krakkóba nősült Nigel Kennedyvel is (*East Meets West*), és újabban jeles énekesnőkkel kollaboráltak, előbb Edyta Gemperttel (*I Sing Life*), majd a lengyel-görög Maja Sikorowskával (*Avra*).

A klezmer európai reneszánszához kötődik a Bester Quartet is. A harmonikás Jarosław Bester tizenöt éves együttese 2007-ig The Cracow Klezmer Band néven működött – és úgy futott be világszerte, a nosztalgikus klezmertől igen nagy távolságra rugaszkodó improvizatív

kamarazenéjével. A maga módján abba a körbe illeszkedik, amely „Radical New Jewish Culture” néven híresült el New Yorkban, főleg John Zorn szerzői, előadói és kiadói munkássága révén. Az ő Tzadik nevű kiadójánál láttak napvilágot a The Cracow Klezmer Band anyagai is, a *De Profundis*, a *The Warriors*, a *Bereshit*, a *Sanatorium Under The Sign Of The Hourglass*, a *Balan* és utoljára a *Remembrance* 2007-ben. Hogy mi indokolta a névcserét, miközben a felállás és a zenei profil változatlan maradt, meg nem mondanám. De ugyanazt a kérlelhetetlen próbatételt sejtem e mögött is, ami a zenéjükben izzik. Le a kalappal.

Mindhárman jártak már nálunk, többször is, hál' isten.

Remélhetőleg a Čači Vorba sem várat magára sokáig...

Ennek a lublini – lengyel és ukrán tagokból álló – csapatnak az énekes-hegedűs Maria Natanson a lelke, aki tizennégy évesen véget vetett klasszikus zenei tanulmányainak, és maga mögött hagyta a családját, hogy elmerüljön inkább a Kárpátok zenei hagyományában. Nyomot hagyott a Transkapela együttes (szintén klezmer, csak archaikus) *Over The Village* című lemezén, aztán továbbállt, hogy létrehozza saját bandáját, a Čači Vorbát. 2010-ben a *Szczera Mowa* című albummal debütált és keltett élénk visszhangot, majd a 2011-es *Tajno Biav* cíművel tovább emelte a tétet. Továbbra is a kelet-európai (és balkáni) cigányzene feldolgozására összpontosítva, persze úgy, hogy abból egy kimondottan jellegzetes és mélyen átél, személyes hangoltság kerekedjen ki. Az „igaz beszéd” nyelve – ahogy azt a nevük is jelzi.

Lengyel-ukrán szövetségben forrt ki a Dagadana trió is; hozzájuk a múlt nyáron lehetett szerencsénk. Ők egy kis pop, egy kis folk, egy kis dzsessz, egy kis elektronika, egy kis tangó és nagyon sok melegség és humor fúziójával taposták ki talpalatnyi helyüket a világban, és noha csak három éve tűntek fel, már két albumot (*Malénka*, *Dlaczego nie*) letettek az asztalra.

Kalandozásunk végére egy jelképesen baráti história maradt, a BRATHANKI és a Sebő együttes kapcsán.

Az 1998-ban született BRATHANKI folk-pop együttes 2000-ben akkorát durrant az első, *Ano!* című albumával, amekkorát nem szokás ebben a műfajban. Négyzemes platinalemez lett, csak úgy dőlt a rádiókból, úgyhogy már a mennyekben jártak, amikor beütött a ménkü: kiderült, hogy némelyik számuk nem saját, hanem feldolgozás – illetve saját, csak éppen Sebő Ferencé. Mint történetesen a *Czerwone korale*. Szerencsére több mint baráti befejezéssel zárult a sztori: a zenekarvezető Janusz Mus nyilatkozata szerint sok olyan kelet-európai folk-lemezből merített, amin nem voltak feltüntetve a szerzők, ő meg nem ismerte a forrásait... És persze ezer bocs, Sebő Ferenc pedig megkapta kamatostul a jogdíját. És ami a lényeg: a két zenekar ezután közös koncerteket adott a „közös” repertoárból (hazánkban is, 2002-ben a Szigeten).

De azért a BRATHANKI sorsa sem könnyű... 2003-ban megroggyant a szekér, Halinka Mlynkova énekesnő távozásába majdnem beletört a bicska. A következő négy évben négy énekesnőt fogyasztottak el, míg végül Agnieszka Dyk csatlakozásával konszolidálódott a helyzet, és tavaly már új lemezük is készült (*Brathanki graja Skaldów*).

Maradjunk annyiban, hogy minden jó, ha jó a vége.

Most ez.